FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

IMĦALLEF

ONOR. JOSEPH R. MICALLEF LL.D.

ILLUM l-Erbgħa, 7 ta' Lulju, 2021

Kawża Nru. 16

Rik. Nru. 37/13JRM

Darren **VELLA**

vs

Ryan **SCIBERRAS** u b'degriet tat-18 ta' Frar, 2013, is-soċjetà Fogg Insurance Agency Limited (C – 597) għan-nom u in rappreżentanza tas-soċjetà estera Argus Insurance Company (Europe) Limited intervjeniet fil-kawża *in statu et terminis*

Il-Qorti:

Rat ir-Rikors Maħluf imressaq fis-16 ta' Jannar, 2013, li bih u għar-raġunijiet hemm imsemmija, l-attur jitlob li din il-Qorti (a) ssib li l-imħarrek Sciberras waħdu jaħti għall-inċident li seħħ fis-17 ta' Lulju, 2011, fi Triq is-Sejba, fl-Imqabba meta, waqt li kien qiegħed jibdel rota ta' vettura, ittajjar mill-vettura tal-għamla *Mazda* bin-numru tar-reġistrazzjoni RYN131 misjuqa mill-imħarrek u għad-danni mġarrba minnu b'riżultat ta' dan inċident; (b) tillikwida d-danni

mġarrba, jekk meħtieġ bil-ħatra ta' perit minnha maħtur; u (ċ) tikkundanna lill-imħarrek iħallsu l-ammont ta' danni hekk likwidat. Talab ukoll l-ispejjeż;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tas-7 ta' Frar, 2013[1], li bih ordnat in-notifika lill-imħarrek u tat direttivi lill-partijiet dwar it-tressiq tal-provi min-naħa tagħhom;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tat-18 ta' Frar, 2013, li bih laqgħet talba mressqa mill-kumpannija Fogg Insurance Agencies Limited għan-nom u in rappreżentanza tal-kumpannija estera Argus Insurance Company (Europe) Limited biex titħalla tidħol fil-kawża *in statu et terminis*[2];

Rat it-Tweġiba Maħlufa mressqa fl-4 ta' Marzu, 2013, li biha l-kumpannija intervenuta fil-kawża laqgħet għall-azzjoni attriċi billi qalet li kien hemm bosta ksur tal-kundizzjonijiet tal-polza li hija kienet ħarġet dwar il-vettura li tajret lill-attur, u għalhekk hija tista' biss tagħmel tajjeb għal xi danni li l-attur jgħid li ġarrab jekk kemm-il darba l-attur iseħħlu juri bl-aħjar mod li l-imħarrek kien jaħti għall-inċident u li huwa tassew ġarrab id-danni li jgħid li ġarrab;

Rat it-Tweġiba Maħlufa mressqa fit-8 ta' Marzu, 2013, li biha l-imħarrek Sciberras laqa' għall-azzjoni attriċi billi fil-mertu ċaħad li ikkawża xi danni lill-attur, u għalhekk ma kellu jagħmel tajjeb għall-ebda ħlas ta' danni minħabba f'imġiebtu;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tal-20 ta' Marzu, 2013[3], li bih ħatret lill-kirurgi Charles Grixti u Joseph Briffa bħala esperti mediċi sabiex ifittxu u jirrelataw dwar il-fondatezza tad-domandi attriċi, wara li jieħdu konjizzjoni tal-eċċezzjonijiet imressqa, u jagħmlu l-osservazzjonijiet kollha li għandhom x'jaqsmu mal-każ;

Rat li b'ordni ta' surroga tal-24 ta' Jannar, 2014[4], din il-kawża kienet assenjata lil din il-Qorti kif issa presjeduta;

Rat ir-Rapport imressaq mill-esperti mediċi Charles Grixti u Joseph Briffa fit-28 ta' Ottubru, 2013[5], u minnhom maħluf kif imiss fit-30 ta' Jannar, 2014 fir-Registru tal-Qorti Ċivili;

Rat in-Nota tal-4 ta' April, 2014[6], li biha l-kumpannija intervenuta fil-kawża qalet li ma kinitx taqbel mal-parti tar-rapport tal-esperti mediċi f'dik il-

---

[1] Paġ. 45 tal-proċess
[2] Paġ. 51 tal-proċess
[3] Paġġ. 63 – 4 tal-proċess
[4] Paġġ. 91 – 2 tal-proċess
[5] Paġġ. 97 sa 102 tal-proċess
[6] Paġ. 114 tal-proċess

parti li tirrigwarda s-sejba ta' debilità ortopedika, u aktar tard talbet il-ħatra ta' periti mediċi addizzjonali[7];

Rat id-degriet tagħha tal-21 ta' Jannar, 2015[8], li bih ħatret bħala esperti mediċi addizzjonali lill-kirurgi Massimo Abela, Carmel Sciberras u Frederick Żammit Maempel;

Rat ir-Rapport imressaq mill-esperti mediċi addizzjonali Massimo Abela u Frederick Żammit Maempel tas-7 ta' Marzu, 2015[9], u minnhom maħluf kif imiss fis-17 ta' April, 2015 fir-Registru tal-Qorti Ċivili;

Rat in-Nota tal-11 ta' Novembru, 2015[10], imressqa mill-attur li biha eskuta lill-esperti mediċi addizzjonali, u t-tweġibiet mogħtija minnhom waqt is-smigħ tal-10 ta' Marzu, 2016[11];

Rat in-Nota tal-10 ta' Marzu, 2016[12], imressqa mill-attur li biha esebixxa kopja tas-sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali fil-11 ta' Frar, 2016;

Rat ix-xhieda u d-dokumenti mressqa quddiemha;

Rat id-degriet tagħha tal-10 ta' Marzu, 2016[13], li bih tat lill-partijiet żmien sabiex iressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-miktub;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-attur fid-9 ta' Mejju, 2016[14];

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-kumpannija intervenuta fil-kawża tal-20 ta' Settembru, 2016[15], bi tweġiba għal dik tal-attur;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-imħarrek Sciberras tal-21 ta' Ottubru, 2016[16], bi tweġiba għal dik tal-attur;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-degrieti li bihom ħalliet il-kawża għas-sentenza;

---

[7] Ara l-verbal tal-21 ta' Jannar, 2015 f'paġ. 134 tal-proċess
[8] Paġ. 134 tal-proċess
[9] Paġġ. 143 – 7 tal-proċess
[10] Paġ. 170 tal-proċess
[11] Ara paġġ. 183 – 4 tal-proċess
[12] Paġġ. 179 – 182 tal-proċess
[13] Paġġ. 185 – 6 tal-proċess
[14] Paġġ. 187 sa 195 tal-proċess
[15] Paġġ. 199 sa 206 tal-proċess
[16] Paġġ. 210 – 2 tal-proċess

Ikkonsidrat:

Illi din hija azzjoni għal danni wara li l-attur ittajjar minn vettura misjuqa mill-imħarrek. L-attur jgħid li kien qed jagħti għajnuna lil sewwieq ta' vettura oħra meta ntlaqat mill-vettura misjuqa mill-imħarrek Sciberras u baqa' midrub billi ġarrab ġrieħi li ġabulu debilità li ma tgħaddix;

Illi għal din l-azzjoni l-imħarrek jilqa' billi jiċħad li kien hu li kkawża dannu lill-attur. Min-naħa tagħha, il-kumpannija intervenuta fil-kawża (minn issa 'l hemm imsejħa "Fogg") – li kienet assikurat il-vettura misjuqa mill-imħarrek – qalet li f'każ li l-Qorti kellha ssib li l-imħarrek jaħti għal dak li ġara, għandu jiġi rikonoxxut id-dritt tagħha ta' rivalsa kontra l-istess imħarrek u l-assikurat tagħha. Tgħid ukoll li fil-ħin li seħħ l-inċident, kien hemm ksur tal-kundizzjonijiet tal-polza ta' assikurazzjoni;

Illi bħala <u>fatti rilevanti li joħorġu mill-atti ta' din il-kawża</u> jirriżulta li nhar is-17 ta' Lulju, 2011, fis-sigħat bikrija ta' filgħodu, l-attur kien qed isuq il-vettura tiegħu minn Triq is-Sejba, ġewwa l-Imqabba, meta waqaf biex jagħti għajnuna lil wieħed Emanuel Buġeja li kien wieqaf mal-ġenb tat-triq għax niżlitlu waħda mir-roti ("*puncture*") tal-karozza tiegħu. Preżenti kien hemm ukoll mart Emanuel Buġeja, Angela;

Illi waqt li l-attur kien baxxut ibiddel il-*puncture* tar-rota tal-vettura ta' Buġeja, għaddiet vettura minn ħdejhom, laqtithom it-tnejn, u filwaqt li tefgħathom mal-art, baqgħet sejra[17]. Huma ma rawx il-vettura jew il-persuna li kienet qed issuqha. Ftit wara, wasal pulizija fuq il-post li talab għall-għajnuna u sejjaħ ambulanza billi l-attur u Buġeja dehru midrubin u mixħutin mal-art[18]. Fuq is-sit, il-vettura tal-attur kienet bil-*hazard lights* mixgħulin, filwaqt li dik ta' Buġeja kienet bid-dawl mitfi. Il-vettura ta' Buġeja ġarrbet ħsarat fuq in-naħa tal-lemin tagħha[19];

Illi dak il-lejl, l-attur ittieħed l-Isptar *Mater Dei* b'ambulanza u nżamm hemmhekk għall-osservazzjoni u l-kura għal disat (9) ijiem[20]. Dak inhar tal-inċident, l-attur kellu ħamsa u għoxrin (25) sena u kien jaħdem bħala "*Quality/Testing Inspector*" ma' kumpannija Maltija li tispeċjalizza fil-produzzjoni ta' sistemi ta' tkessih ta' impjanti industrijali għall-esportazzjoni[21].

[17] Ara affidavit ta' Darren Vella f'paġ. 67 tal-proċess. Ara wkoll ix-xhieda mogħtija minn Emanuel Buġeja f'paġ. 85 tal-proċess
[18] Ara x-xhieda mogħtija minn PS 447 Kevin Camilleri f'paġġ. 74 – 5 tal-proċess
[19] Ara l-*Current Incident Report* Dok "RAR", f'paġ. 41 tal-proċess
[20] Affidavit tal-attur f'paġ. 67 tal-proċess
[21] Dok "P", f'paġ. 10 tal-proċess

Wara l-inċident, ma reġax daħal għax-xogħol u fit-23 ta' Marzu, 2012, il-kumpannija li kien jaħdem magħha temmitlu l-impieg minħabba li ma setax jidħol lura għax-xogħol li kien jagħmel qabel[22]. Madankollu, reġa' ddaħħal fl-impieg li kellu fl-4 ta' Ġunju ta' dik l-istess sena[23];

Illi aktar tard matul il-lejl meta seħħ il-każ, l-imħarrek mar ma' missieru, Saviour Sciberras, l-Għassa taż-Żurrieq u rrapportaw li l-imħarrek aktar kmien matul il-lejl kien qed isuq vettura bin-numru ta' reġistrazzjoni RYN 131, tal-għamla *Mazda 2*, fi Triq is-Sejba, fid-direzzjoni lejn is-Siġġiewi. Missier l-imħarrek kien is-sid reġistrat tal-vettura misjuqa minn ibnu dak il-ħin li seħħ l-inċident. L-imħarrek stqarr li skiddjatlu l-karozza, u kien beżgħan li seta' laqat xi nies, u li baqa' sejjer lejn id-dar[24];

Illi minn stħarriġ li għamlet il-Pulizija fil-garaxx ta' l-imħarrek, jirriżulta li l-vettura misjuqa mill-imħarrek ġarrbet ħsarat fuq in-naħa tal-lemin tagħha. Fost il-ħsara kien hemm dik imġarrba mill-kappa tal-mera tan-naħa tal-lemin[25]. Aktar kmieni fuq is-sit tal-inċident, instabet parti minn mera ta' vettura tal-għamla *Mazda 2* ta' kulur abjad perla metalliku[26] li jixbah il-lewn tal-vettura misjuqa mill-imħarrek. Il-Pulizija ressqu lill-imħarrek quddiem il-Qorti Kriminali u xlewh, fost oħrajn, li kkawża offiżi ta' natura ġravi fuq il-persuna tal-attur. L-imħarrek ammetta l-akkużi miġjuba kontrih u b'sentenza mogħtija fil-11 ta' Frar, 2016, il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali, sabitu ħati tal-akkużi kollha kif hemm imfisser[27];

Illi jirriżulta li l-vettura misjuqa mill-imħarrek kienet assikurata fuq missieru, u kienet inħarġet fl-1 ta' Lulju, 2011[28]. Fost il-kundizzjonijiet tal-polza, kien hemm waħda li tgħid li ma setgħetx tinsaq minn persuna taħt l-età ta' 25 sena[29]. Il-vettura hija tal-għamla *Mazda 2* ta' lewn '*crystal white*'[30]. Jirriżulta wkoll li l-imħarrek, dakinhar tal-inċident, kellu 21 sena, u naqas li jressaq *claim* ma' Fogg, li kienet tkopri l-vettura[31];

Illi wara l-inċident, l-attur għamel żmien nieqes mix-xogħol u l-impieg tiegħu ġie aktar tard mitmum[32]. L-attur jgħid li ġarrab ġrieħi f'saqajh u f'dahru, u li għadu muġugħ sallum. Jgħid ukoll li daħal f'ħafna spejjeż[33].

---

[22] *Ibid.*
[23] Dok "O", f'paġ. 9 tal-proċess
[24] Ara Rapport tal-Inċident f'paġ. 82 tal-proċess
[25] *Ibid*
[26] Ara x-xhieda tal-PS 447 Kevin Camilleri f'paġ. 75 tal-proċess. Ara wkoll l-*Current Incident Report* f'paġ. 81 tal-proċess
[27] Dok "DV", f'paġġ. 180 – 2 tal-proċess
[28] Dok "SP1", f'paġ. 153 tal-proċess
[29] Ara Dok "SP2", f'paġġ. 155 sa 163 tal-proċess
[30] Ara Dok. "RG1" f'paġ. 58 tal-proċess
[31] Ara l-affidavit ta' Simon Paris f'paġġ. 150 – 1 tal-proċess
[32] Ara x-xhieda ta' Josette Sapiano f'paġġ. 104 sa 111 tal-proċess
[33] Ara affidavit ta' l-attur f'paġġ. 67 – 8 tal-proċess.

B'sostenn ta' dan, l-attur iressaq kemm rapporti mediċi kif ukoll irċevuti oħra marbuta ma' spejjeż minfuqa minnu b'riżultat tal-inċident[34];

Illi b'ittra uffiċjali tas-6 ta' Novembru, 2012, mibgħuta għall-finijiet tal-Kapitolu 104 tal-Liġijiet ta' Malta, Fogg talbet lill-imħarrek u lil missieru l-assikurat biex jersqu w jassumu r-responsabilità tal-inċident u jagħmlu tajjeb għad-danni marbuta miegħu[35];

Illi fis-16 ta' Jannar, 2013, infetħet din il-kawża;

Illi l-esperti mediċi maħtura mill-Qorti waslu għall-fehma li l-attur tassew qiegħed ibati minn debilità, u li din m'hijiex sejra tgħaddi maż-żmien. Huma wasal għall-fehma li d-diżabilità ortopedika hija fil-grad bejn tnax fil-mija (12%) u ħmistax fil-mija (15%), filwaqt li dik marbuta ma' kirurgija plastika hija fil-grad ta' erbgħa fil-mija (4%)[36];

Illi l-<u>konsiderazzjonijiet ta' xejra legali</u> f'din il-kawża huma tlieta. L-ewwel u qabel kull ħaġa oħra hemm dik marbuta mal-ħtija għall-inċident u jekk hemmx rabta bejn dik il-ħtija u l-korriment imġarrab mill-attur. It-tieni, f'każ li toħroġ dik ir-rabta, il-likwidazzjoni tal-ammont xieraq tad-danni. It-tielet, ir-rabta ta' Fogg f'dan kollu u l-jedd ta' rivalsa li għandha favur tagħha;

Illi l-**kwestjoni tal-ħtija** għall-inċident li seħħ għandha spunti interessanti f'dan il-każ. Dan ġej mill-fatt li l-inċident ġara f'ħin meta ma jidhirx li kien hemm traffiku ieħor fl-inħawi u fl-eqqel tal-lejl. Iċ-ċirkostanzi ta' kif l-attur jgħid li safa midrub ukoll mhumiex tas-soltu. Din ma kinitx ħabta bejn vetturi: l-attur lanqas biss kien qiegħed isuq għaliex, x'ħin intlaqat, kien qiegħed ibiddel rota ta' vettura ta' ħaddieħor u kien ħareġ mill-vettura tiegħu biex jagħtih daqqa t'id. Fit-tielet lok, la l-attur (u lanqas ix-xhieda li kienu fuq il-post dak il-ħin li seħħ l-inċident) u lanqas l-imħarrek ma jafu sewwasew x'ġara fil-ħin preċiż tal-inċident, għalkemm l-imħarrek jistqarr li baqa' sejjer lejn daru u ma niżilx mill-vettura li kien qiegħed isuq, iżda aktar tard dak il-lejl mar l-Għassa tal-Pulizija biex jirrapporta li kien involut f'inċident;

Illi l-attur huwa kategoriku fix-xiljiet tiegħu u aktar u aktar fit-talbiet attriċi meta jgħid li l-imħarrek waħdu jaħti għall-inċident u li kien l-imħarrek li tajru bil-vettura li kien qiegħed isuq dakinhar. Min-naħa tiegħu, l-imħarrek jiċħad għal kollox li kien jaħti hu għal dak li ġara;

---

[34] Ara Dok. "B" sa Dok. "M" f'paġġ. 11 sa 33 tal-proċess
[35] Ara Dok "SP3" f'paġġ. 165 – 6 tal-proċess
[36] Ara r-Rapport tal-Periti Mediċi Mr Charles Grixti u Mr Joseph Briffa f'paġġ. 97 sa 102 tal-proċess, u r-Rapport tal-Periti Mediċi Addizzjonali Mr Massimo Abela, Mr Carmel Sciberras u Mr Frederick Żammit Maempel f'paġġ. 143 – 7 tal-proċess

Illi l-Qorti tifhem li, fil-kamp ċivili, il-piż probatorju mhuwiex dak ta' provi lil hinn mid-dubju raġonevoli[37]. Iżda fejn ikun hemm verżjonijiet li dijametrikament ma jaqblux, u li t-tnejn jistgħu jkunu plawsibbli, il-prinċipju għandu jkun li tkun favorita t-teżi tal-parti li kontra tagħha tkun saret l-allegazzjoni[38]. Ladarba min kellu l-obbligu li jipprova dak li jallega ma jseħħlux iwettaq dan, il-parti l-oħra m'għandhiex tbati tali nuqqas u dan bi qbil mal-prinċipju li *actore non probante reus absolvitur*[39]. Min-naħa l-oħra, mhux kull konflitt ta' prova jew kontradizzjoni għandha twassal lil qorti biex ma tasalx għal deċiżjoni jew li jkollha ddur fuq il-prinċipju li għadu kemm issemma. Dan għaliex, fil-qasam tal-azzjoni ċivili, il-kriterju li jwassal għall-konvinċiment tal-ġudikant għandu jkun li l-verżjoni tinstab li tkun waħda li l-Qorti tista' toqgħod fuqha u li tkun tirriżulta bis-saħħa ta' xi waħda mill-għodda proċedurali li l-liġi tippermetti fil-proċess probatorju[40]. F'kawża bħalma hija dik li l-Qorti għandha quddiemha llum, huwa prinċipju stabilit li, fejn il-verżjonijiet tal-partijiet f'kawża jkunu tali li ma jaqblu f'xejn jew inkella b'mod estensiv, il-Qorti trid tqis liema waħda minn tali verżjonijiet hija l-aktar waħda attendibbli u toqgħod magħha. Huwa biss fejn il-Qorti ma tkunx tista' tasal għal konvinċiment partikolari favur verżjoni l-waħda jew l-oħra li, bħala regola, għandha tqis li ż-żewġ partijiet jaħtu ndaqs għall-inċident li jkun[41]. Min-naħa l-oħra, jekk kemm-il darba ż-żewġ verżjonijiet ikunu tali li jistgħu jitqiesu plawsibbli u ta' min joqgħod fuqhom mingħajr ma tkun tispikka xi ċirkostanza oħra dominanti li tikkonvinċi l-fehma tal-Qorti lejn naħa jew l-oħra, hemmhekk il-Qorti tkun trid iddur lejn ir-regola li min jallega jrid jipprova u, jekk kemm-il darba dik il-prova ma tinġabx, il-Qorti jkollha tqis li l-parti attriċi tkun naqset milli twettaq il-parti probatorja tagħha kif meħtieġ u kif mistenni li jsir[42];

Illi għalhekk, fit-twettiq ta' eżerċizzju bħal dak, il-Qorti hija marbuta biss li tagħti motivazzjoni kongruwa li tixhed ir-raġunijiet u l-kriterju tal-ħsieb li hija tkun ħaddmet biex tasal għall-fehmiet tagħha ta' ġudizzju fuq il-kwestjoni mressqa quddiemha[43];

Illi b'żieda ma' dan jingħad li l-kawża li l-Qorti għandha quddiemha hija waħda għal riżarċiment ta' danni mġarrba fuq il-bażi tal-ħtija akwiljana. Il-liġi[44] titkellem ċar dwar ir-responsabbiltà tal-għemil ta' persuna fil-qasam ta' danni mnissla minn delitt. Jaħti ta' għemil bħal dan kull min ma jużax il-prudenza, id-diliġenza u l-ħsieb ta' missier tajjeb tal-familja[45]. Dan in-nuqqas ta'

[37] App. Inf. PS **7.5.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Emanuel Ellul et vs Anthony Busuttil***
[38] Ara, per eżempju, P.A. NC **28.4.2004** fil-kawża fl-ismijiet ***Frank Giordmaina Medici et vs William Rizzo et***
[39] Ara, per eżempju, P.A. LFS **18.5.2009** fil-kawża fl-ismijiet ***Col. Gustav Caruana noe et vs Air Supplies and Catering Co. Ltd.***
[40] App. Ċiv. **19.6.2006** fil-kawża fl-ismijiet ***Emanuel Ċiantar vs David Curmi noe***
[41] App. Ċiv. **20.1.1964** fil-kawża fl-ismijiet ***Galdes vs Micallef*** (Kollez. Vol: **XLVIII.i.59**); u App. Inf. PS **22.11.2002** fil-kawża fl-ismijiet ***Elmo Insurance Agency Limited noe et vs Carmel Vella Clark***
[42] App. Ċiv. **5.10.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***Lawrence Caruana vs Anthony Falzon***
[43] App. Inf. **9.1.2008** fil-kawża fl-ismijiet ***Anthony Mifsud et vs Victor Calleja et***
[44] Art. 1031 tal-Kap 16
[45] Art. 1032(1) tal-Kap 16

diliġenza jew għaqal joħroġ ukoll fejn wieħed jonqos minn dmir impost mil-liġi, ukoll jekk dak li jagħmel ikun mingħajr il-ħsieb li jagħmel id-deni[46]. Ta' dan id-deni jrid jagħmel tajjeb għall-ħsara li tiġri. Dan, wara kollox, huwa meqjus bħala l-għajn ewlenija li fuqha tinbena r-responsabbiltà ċivili mnissla mill-għemil doluż jew kolpuż[47];

Illi fil-każ fejn persuna tallega li tkun ġarrbet ħsara minħabba l-għemil jew l-omissjoni tal-parti l-oħra, jeħtieġ li min jallega li ġarrab dannu jipprova kemm l-att jew l-omissjoni tal-persuna mixlija bir-responsabbiltà ta' dak l-għemil jew ta' dik l-omissjoni, u kif ukoll li d-danni mġarrba huma l-effett konsekwenzjali ta' dak l-għemil jew ta' dik l-omissjoni[48]. Għar-rigward tal-kwestjoni tar-responsabbiltà huwa meħtieġ li jintwera li l-attur ġarrab il-ħsarat li minnhom jilminta u kif ukoll jeħtieġ li jintwera li l-parti mħarrka kienet taħti għalihom. Din ir-rabta ta' kawżalità bejn l-għemil (jew l-omissjoni) tal-parti u l-effetti mġarrba hija s-sies tal-azzjoni mressqa mill-attur fil-kawża tal-lum;

Illi l-Qorti tqis li, għalkemm il-grad ta' prova fil-proċediment ċivili mhuwiex wieħed tassattiv daqs dak mistenni fil-proċediment kriminali, b'daqshekk ma jfissirx li l-provi mressqa iridu jkunu anqas b'saħħithom. Il-prova mistennija fil-qasam tal-proċediment ċivili ma tistax tkun sempliċi supposizzjoni, suspett jew konġettura, imma prova li tikkonvinċi lil min irid jagħmel ġudizzju[49];

Illi l-ligi teħles mir-responsabbiltà ta' xi għemil li jġib il-ħsara dak kollu li jseħħ minħabba aċċident jew minħabba forza maġġuri[50]. Madanakollu, ma jitqiesx li jkun seħħ b'aċċident dak li jiġri mill-fatt, pożittiv jew negattiv, tal-bniedem[51] u li, fuq kollox, ikun imbassar minn qabel minn persuna ta' dehen ordinarju[52] jew, għall-anqas, jista' jiġi evitat[53]. Min-naħa l-ohra, il-fatt li jitnissel minn forza maġġuri huwa li l-ġrajja tiegħu ma jista' jiqfilha ħadd[54];

Illi filwaqt li hu l-obbligu ta' min jallega li ġarrab ħsara li jġib provi tajba biżżejjed biex isostni l-każ tiegħu, meta l-parti mixlija bi ħsara tgħid li ma kinitx taħti minħabba l-aċċident, jaqa' fuqha l-piż li tipprova dawn iċ-ċirkustanzi. F'dan ir-rigward, l-attur jistrieħ fuq l-ammissjoni reġistrata mill-imħarrek Sciberras fil-proċeduri kriminali li nġabu kontrih, kif ukoll fuq il-fatt li minn jeddu dak inhar stess tal-inċident, l-imħarrek mar l-Għassa u rrapporta li seta' laqat xi nies fl-imsemmi inċident. L-imħarrek Sciberras jiddefendi l-każ tiegħu

---

[46] Art. 1033 tal-Kap 16

[47] P.A. PS **3.10.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Michael D'Amato noe vs Filomena Spiteri et***

[48] App. Ċiv. Inf. **23.6.2004** fil-kawża fl-ismijiet ***Ġovanni Vella et vs Michael Ċilia***

[49] Ara P.A. DS **13.2.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***Nancy Caruana vs Odette Camilleri*** (mhix pubblikata, imma f'dan ir-rigward, konfermata mill-Qorti tal-Appell fis-**27.2.2004**)

[50] Art. 1029 tal-Kap. 16

[51] P.A. **17.5.1902** fil-kawża fl-ismijiet ***Fenech noe vs Gatt noe et*** (Kollez. Vol: **XVIII.ii.164**)

[52] Ara b'eżempju, App. Civ. **16.11.1942** fil-kawża fl-ismijiet ***Raymond noe vs Busuttil pro et noe*** (Kollez. Vol. **XXXI.i.554**) u P.A. LM **15.11.2019** fil-kawża fl-ismijiet ***Charlo Borġ vs Joseph Barbara et*** (mhix appellata)

[53] App. Civ. **14.1.1919** fil-kawża fl-ismijiet ***Azzopardi vs Arcicovich et*** (Kollez. Vol: **XXIV.i.172**)

[54] App. Civ. **7.6.1940** fl-kawża fl-ismijiet ***Borġ Falzon pro et vs Darmanin pro et noe*** (Kollez. Vol: **XXX.i.869**)

fuq tliet linji ta' difiża: l-ewwel waħda li jgħid li tgħammex b'leħħa ta' dawl qawwi qabel ħass li laqat xiħaġa, iżda qatt ma stqarr li kien hu li kkawża l-inċident. It-tieni waħda hi li l-Pulizija ma kkonkludietx l-investigazzjoni tagħha, iżda straħet fuq l-assunzjoni li seta' kien l-imħarrek li kkawża l-inċident. Filwaqt li fit-tielet difiża, l-imħarrek jistrieħ ukoll fuq l-indipendenza tal-kawża ċivili mill-proċeduri kriminali. Għaldaqstant jgħid li ma għandu ebda ħtija għal dak li seta' ġara lill-attur;

Illi l-Qorti fliet bir-reqqa l-provi li tressqu quddiemha u jirriżultalha illi l-attur safa vittma ta' inċident meta ttajjar minn vettura li baqgħet sejra għal għonq it-triq. L-imħarrek jisħaq li huwa qatt ma stqarr li kienet il-vettura misjuqa minnu li laqtet lill-attur u, matul is-smigħ tal-kawża[55], xehed li kien tnissillu dubju kemm kien minnu li kien tajjar xi persuna f'dak l-inċident[56]. Huwa qal ukoll li qabel ma ħass li laqat xiħaġa, kien tgħammex b'dawl qawwi li ma ħallihx jara fejn sejjer. Mill-provi ħareġ ukoll li l-attur kien sejjer lejn daru (dak iż-żmien hu kien joqgħod fi Triq Valletta, fl-Imqabba) mis-Siġġiewi, filwaqt li l-imħarrek kien sejjer mill-Imqabba lejn is-Siġġiewi. Il-vettura li niżlitilha r-rota u li l-attur waqaf jgħin lil sidha jibdilha wkoll kienet sejra minn Triq is-Sejba lejn l-Imqabba;

Illi l-medda tat-triq fejn sar l-inċident għandha bini fuq ix-xellug għal min ikun ġej minn Ta' Kandja, filwaqt li hemm dwal tat-triq ma' tulha. Jidher li l-inċident seħħ ftit qabel ir-*roundabout* ta' Pjazza tad-Djamanti fejn Triq is-Sejba tiltaqa' ma' Triq il-Konvoj ta' Santa Marija, fl-Imqabba. Il-wiċċ tat-triq huwa asfaltat tajjeb u t-triq mhijiex dejqa;

Illi minn qari b'reqqa tal-provi mressqa u kif ukoll tas-sottomissjonijiet magħmula, il-Qorti tasal għall-fehma li tressqu provi tajbin biżżejjed li jwassluha ssib li l-imħarrek jaħti għall-inċident. Fl-ewwel lok, il-fatt li huwa nnifsu flimkien ma' missieru mar jirrapporta l-inċident ftit sigħat wara li seħħ, jorbtu mal-fatt. Sa dak il-ħin, ma kienx magħruf min kien is-sewwieq involut u li baqa' sejjer minn fuq il-post. Bir-rapport li huwa mar jagħmel fl-Għassa taż-Żurrieq, l-imħarrek ta isem lil min kien imdaħħal fil-każ. Mhux hekk biss, imma bil-verżjoni tiegħu ta' dak il-ħin ikkonferma dak li l-Pulizija kienu diġà sabu fuq il-post meta xiħadd irrapporta l-inċident u kienu niżżluhom fir-rapport tagħhom tal-inċident. Fit-tieni lok, il-ħsarat imġarrba fil-vettura li l-attur kien qiegħed jibdlilha r-rota (il-*Kia Avella* ta' Emanuel Buġeja) u dik fil-vettura misjuqa mill-imħarrek u kif ukoll il-biċċa mill-mera tal-ġenb li nstabet fuq il-post, juru li f'xi ħin dawk il-vetturi ħabtu ma' xulxin. Il-vettura ta' Buġeja kienet wieqfa, għalhekk, kienet tabilfors il-vettura misjuqa mill-imħarrek li ħabtet magħha. Fit-tielet lok, jekk kemm-il darba l-vettura misjuqa mill-imħarrek kienet

---

55 Affidavit tiegħu f'paġ. 118 tal-proċess
56 Kontro-eżami tiegħu f'paġġ, 131 – 2 tal-proċess

laqtet il-vettura ta' Buġeja fuq in-naħa tal-lemin tagħha, huwa aktar minn probabbli li l-attur intlaqat minnha wkoll, għaliex kien qiegħed jgħin lil Buġeja jibdel rota li kienet fuq in-naħa tal-lemin tal-vettura tiegħu. Fir-raba' lok, ladarba l-imħarrek jagħraf li l-karozza li laqat kienet wieqfa f'ġenb it-triq (u mhux f'nofs triq) u ħadha bin-naħa tal-lemin tal-vettura li kien qiegħed isuq, joħroġ li b'hekk kien qiegħed jistqarr li kien mar fuq in-naħa l-oħra ta' fejn kellu jkun;

Illi, fuq dawn iċ-ċirkostanzi biss, il-Qorti wkoll tista' toqgħod fuq il-fehma tagħha dwar min kien jaħti għall-inċident. Dawn huma provi mressqa sewwasew fil-mixi tal-kawża quddiem din il-Qorti. Madankollu, hemm elementi oħrajn li jsaħħulha l-fehma tagħha f'dan il-każ. L-ewwel ħaġa hija l-prova tal-istqarrija tal-imħarrek fil-proċeduri kriminali meħuda kontrih. Il-Qorti tagħraf li r-regola hija li l-azzjoni kriminali u l-azzjoni ċivili jitmexxew indipendentement minn xulxin[57]. Madankollu, it-tressiq f'kawża ċivili ta' provi meħuda minn proċess kriminali – magħduda sentenzi li jagħlqu l-proċess penali[58] – la hu projbit mil-liġi u lanqas irregolari. Għall-kuntrarju, it-tressiq ta' dawk il-provi jaf ikun għodda fejjieda biex wieħed jara kemm jista' joqgħod fuq il-provi mressqa fil-proċess ċivili, minbarra li, bħala atti ta' qorti, huma provi ammissibbli li ma hemm ħtieġa tal-ebda prova oħra dwar l-awtentiċità tagħhom[59]. Il-Qorti, f'din iċ-ċirkostanza, timxi ma' dak li ngħad f'dan ir-rigward f'għadd ta' deċiżjonijiet tal-Qrati Maltin tul medda mifruxa ta' żmien[60];

Illi mill-kopja awtentikata tas-sentenza li ressaq l-attur[61], din il-Qorti ssib li fil-bidu ta' Frar tal-2016, l-imħarrek ammetta li kien imdaħħal fl-inċident mertu tal-każ, li kien saq b'mod perikoluż u bla kont, li ħabat mal-vettura ta' Emanuel Buġeja u għamlilha ħsara u, xejn anqas, li tajjar lill-attur u ikkawżalu ġrieħi ta' sura gravi. Il-Qorti jidhrilha li din il-prova titfa' dawl ċar wisq fuq il-provi l-oħrajn li jippunaw is-swaba' tal-ħtija fuq l-imħarrek. Tgħid dan għaliex l-istqarrija tal-imħarrek tal-imputazzjonijiet imressqin kontrih twaqqa' il-verżjoni tiegħu li ma jafx jekk kienx hu li tajjar lill-attur (u dan fi żmien wara li qajjem din il-linja ta' difiża f'din il-kawża), imma wkoll tikkostitwixxi prova pożittiva u ta' min joqgħod fuqha li ma setax kien ħaddieħor li ikkawża d-danni lill-attur dakinhar f'dak l-inċident;

Illi, it-tieni ħaġa, huwa minnu li l-imħarrek jgħid li, qabel ma ħass il-ħabta, kien tgħammex b'leħħa ta' dawl qawwi li ma ħallihx jara x'qed iseħħ. Matul is-smigħ tal-kawża u l-ġbir tal-provi huwa ma ressaqx xhieda biex ifisser x'kien dak id-dawl u mnejn inqala'. Madankollu, jekk b'din il-linja ta' difiża ried

[57] Art. 6 tal-Kap 9
[58] App. Ċiv. **31.5.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Godfrey Schembri vs Victor Portelli***
[59] Art. 627(e) tal-Kap 12
[60] Ara, fost l-oħrajn, P.A. PS **28.1.2004** fil-kawża fl-ismijiet ***Jane Carbonara vs Mark Julian Ryan et*** (mhix appellata); P.A. AE **17.4.2015** fil-kawża fl-ismijiet ***Adrian Aġius vs Steve Magro et*** (mhix appellata); u P.A. GM **13.6.2019** fil-kawża fl-ismijiet ***Nadine Galdes vs Doreen Galdes*** (mhix appellata)
[61] Dok "DV", f'paġġ. 180 – 2 tal-proċess

idaħħal fin-nofs is-sehem jew il-ħtija ta' terz għal dak li ġralu, il-Qorti ma tħosshiex f'qagħda li tilqagħha. Huwa magħruf li f'każijiet mibnija fuq il-ħtija akwiljana, id-difiża tat-terz mhux magħruf ma tgħoddx biex teħles lill-parti mħarrka mill-obbligu li tagħmel tajjeb għall-ħsara li tkun ġrat jekk kemm-il darba jintwera li hemm rabta bejn l-imġarrab u l-għemil (jew omissjoni) tal-parti mħarrka. F'każijiet fejn il-parti mħarrka mixlija b'responsabbiltà tipprova teħles minn dik ix-xilja billi tipponta subgħajha lejn ħaddieħor, il-Qrati ma jħarsux b'wisq favur lejn atteġġament bħal dan. Jekk dik il-parti mħarrka ma tafx min seta' kien tali terz jew jekk, minkejja li kellu ħjiel, naqset li tressqu fil-kawża, m'huwiex xieraq li għal dan il-fatt tbati l-parti attriċi (li, fil-ħsieb tagħha, tkun diġà indirizzat il-pretensjonijiet tagħha kontra l-parti mħarrka) u jinħeles min kellu parti mill-ħtija[62]. F'każ li jiġri hekk, titħaddem ir-regola li tinsab fl-Artikolu 1050 tal-Kodiċi Ċivili. Minbarra dan, billi l-kawża tagħmel stat fir-rigward tal-partijiet li jkunu fiha, l-ebda Qorti ma tista' titfa' ħtija fuq min ma jkunx parti fil-kawża[63]. Għalhekk, safejn il-Qorti tkun sodisfatta li l-parti mħarrka b'xi mod tkun responsabbli għal dak li tixliha bih il-parti attriċi, ma jkunx hemm lok għal aktar spekulazzjoni dwar xi sehem li seta' kellha xi terza persuna li la tissemma b'isimha jew tkun identifikata jew lanqas biss tissejjaħ fil-kawża[64];

Illi, kemm hu hekk, jinsab stabilit li jekk kemm-il darba f'kawża tinġab prova li kien hemm responsabbiltà ta' terza persuna li m'hijiex fil-kawża flimkien ma' responsabbiltà tal-parti mħarrka, il-konklużjoni ma tkunx li l-parti mħarrka titqies responsabbli f'parti biss, imma titqies responsabbli f'kollox lejn il-parti attriċi bid-dritt ta' dik ta' kull jedd ta' azzjoni ta' rivalsa fir-rigward tat-terza persuna, jekk ikun il-każ[65];

Illi minn dawn il-kunsiderazzjonijiet kollha, il-Qorti tasal għall-fehma wkoll li hemm rabta kawżali bejn dak l-inċident u l-ġrieħi li ġarrab l-attur. Jekk l-imħarrek għalhekk waħdu jaħti għal dak li ġara, hekk ukoll irid jagħmel tajjeb għall-ħsara li ikkawża sewwasew minħabba din ir-rabta kawżali;

Illi għalhekk il-Qorti ssib li l-**ewwel talba attriċi** hija mistħoqqa u sejra tilqagħha;

Illi l-Qorti se tgħaddi għal-**likwidazzjoni tad-danni** mġarrba mill-attur. Il-liġi trid li kull persuna twieġeb għall-ħsara li sseħħ bi ħtija tagħha[66]. Il-ħsara li persuna responsabbli trid twieġeb għaliha tikkonsisti (a) fit-telf effettiv li l-persuna mġarrba tbati direttament mill-għemil; (b) fl-ispejjeż minfuqin mill-persuna mġarrba biex tagħmel tajjeb għall-ħsara li saritilha; (ċ) fit-telf ta' paga,

[62] App. Ċiv. **9.12.1968** fil-kawża fl-ismijiet ***Victor Camilleri pro et noe vs Nazzareno Cutajar et*** (mhix pubblikata)
[63] P.A. **21.2.1994** fil-kawża fl-ismijiet ***Anthony Fenech noe vs Paul Gauċi*** (mhix pubblikata)
[64] P.A. PS **3.10.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Richard Fenech vs Rook Construction Ltd et***
[65] App. Ċiv. **27.2.2009** fil-kawża fl-ismijiet ***Joseph Busuttil vs Angelo Xuereb et***
[66] Art. 1031 tal-Kap. 16

dħul jew qligħ ieħor attwali; u (d) fit-telf ta' qligħ li l-persuna mġarrba tbati 'l quddiem minħabba debilità dejjiema kkawżata minn dak l-għemil[67];

Illi fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha, l-attur qiegħed jippretendi kumpens kemm dwar l-ispejjeż minfuqa u dħul mitluf (*damnum emergens*), u kif ukoll dwar in-nuqqas jew telf sejjer iġarrab fil-ġejjieni minħabba li baqa' ma fieqx għal kollox mill-ġrieħi li ġarrab fl-inċident (*lucrum cessans*);

Illi biex il-Qorti tasal għall-kumpens xieraq li l-attur jixraqlu jingħata, trid tasal għall-konklużjoni illi dak li qed jitlob l-attur bħala *damnum emergens* ġab il-prova tiegħu li ntefaq b'riżultat ta' dan l-inċident, filwaqt illi biex tasal għal-likwidazzjoni tal-kumpens għal-*lucrum cessans*, il-Qorti trid tqis it-telf ta' qligħ li l-attur seta' beda jbati minn dak inhar tal-inċident sal-lum[68], u dak li se' jkollu jbati 'l quddiem minħabba l-inkapaċità għal dejjem li huwa ġarrab fl-inċident mertu tal-każ;

Illi għal dak li **jirrigwarda id-*damnum emergens***, il-Qorti tqis li l-attur qiegħed iressaq pretensjonijiet ta' telf attwali mġarrab kemm f'nefqiet marbuta mal-kura u l-aċċertament tal-ġrieħi li ġarrab u kif ukoll ma' telf ta' dħul mill-impieg minħabba dak l-inċident. L-imħarrek ma ressaq l-ebda kontestazzjoni dwar id-danni pretiżi mill-attur. Fogg, madankollu, tikkontesta dan tal-aħħar u tagħti r-raġunijiet tagħha għaliex;

Illi l-attur ħalef is-siwi tad-dokumenti kollha li ressaq dwar l-infieq. Wara li l-Qorti fliet b'reqqa l-imsemmija dokumenti (safejn dawn kienu jistgħu jinqraw), tasal għall-fehma li s-somma minfuqa pruvata mill-attur f'dan ir-rigward titla' għal elf seba' mija u ħamsa u sittin euro u dsatax-il ċenteżmu (€ 1,765.19). Minħabba li l-partijiet fil-kawża ma ressqu l-ebda prova li twaqqagħhom jew raġunijiet għaliex din il-Qorti għandha twarrabhom, sejra tilqa' l-pretensjoni tal-attur u qiegħda tillikwida din is-somma bħala kumpens dovut lill-attur taħt din it-taqsima;

Illi dwar il-pretensjoni tat-telf ta' dħul mill-impieg sakemm dam barra mix-xogħol u fl-għaxar (10) ġimgħat qabel ma reġa' ddaħħal għax-xogħol, din il-Qorti tqis li l-kritika ta' Fogg mhix ta' min iwarrabha. Fl-ewwel lok, mill-provi ħareġ li, minn dakinhar li seħħ l-inċident sat-23 ta' Marzu, 2012, l-attur baqaż jitħallas il-paga sħiħa u kif ukoll il-*bonus* statutorji u dawk marbutin maż-żieda għall-għoli tal-ħajja (COLA)[69]. Għalhekk, minn dan l-aspett, l-attur ma tilef l-ebda dħul. Ma tressqitx prova dwar jekk l-attur talabx u kisibx ħlas ta' xi għajnuna jew benefiċċju soċjali minħabba l-korriment tiegħu[70]. Lil hinn minn

[67] Art. 1045(1) tal-Kap. 16
[68] PA JSP **31.1.1995** fil-kawża fl-ismijiet ***Vincent Cutajar vs Alfred Scicluna*** (mhux appellata)
[69] Xhieda ta' Josette Sapiano f'paġ. 107 tal-proċess
[70] Fl-FS3 tiegħu għall-2011 (Ara Dok "FS3", f'paġ. 36 tal-proċess) jidher li ħallas biss 41 kontribuzzjoni tas-Sigurtà Soċjali

hekk, l-attur naqas li jressaq l-aħjar prova li tabilħaqq kien imkeċċi mill-impieg fix-xhur bejn l-aħħar ta' Marzu tal-2012 u l-bidu ta' Ġunju tal-2012 u x'kienu tassew ir-raġunijiet li għalihom iddaħħal mill-ġdid f'impieg mal-istess kumpannija u bl-istess paga. Dwar is-sahra, ix-xhieda mogħtija minn rappreżentant tal-kumpannija hija vaga wisq u wieħed ma jistax jorbotha ma' likwidazzjoni xierqa li tagħmel ħaqq[71];

Illi għalhekk il-Qorti sejra tillikwida t-telf ta' qligħ attwali fis-somma ta' elf seba' mija u ħamsa u sittin euro u dsatax-il ċenteżmu (€ 1,765.19);

Illi għal dak li **jirrigwarda l-*lucrum cessans***, l-attur jidher li jorbot din il-pretensjoni mal-fatt li bata u għadu qed ibati l-konsegwenzi ta' l-inċident. Dan kemm minħabba li ma baqax jista' jagħmel ix-xogħol bil-mod kif kien jagħmlu qabel dakinhar, u kif ukoll minħabba li bil-ġrieħi li ġarrab se jibqa' jġorr tnaqqis fiżiku li jħallilu debilità li ma tgħaddix;

Illi l-kriterju tal-kumpens għal telf ta' qligħ fil-ġejjieni jintrabat sfiq mal-fatt li kull korriment iġib miegħu żvantaġġ li jissarraf f'telf ta' opportunità għall-vittma li, kieku ma kienx għall-inċident, kienet tkun eliġibbli għalihom, imqar jekk wara l-inċident baqgħet tingħata paga sħiħa jew saħansitra tjiebu l-kundizzjonijiet tax-xogħol tagħha[72];

Illi fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha, it-telf ta' qligħ imġarrab u dak tal-ġejjieni jrid jiġi mistħarreġ fil-kuntest li meta seħħ l-inċident, l-attur kien ilu mal-ħames snin fl-impieg tiegħu u kien għad għandu ħamsa u għoxrin sena meta seħħ l-inċident;

Illi, minbarra dan, dan huwa każ fejn il-vittma ġarrbet aktar minn ħsara waħda taħt oqsma differenti mediċi – dik ortopedika u dik estetika. Il-Qorti hija tal-fehma sħiħa li, sabiex tkun tista' tasal biex tillikwida somma ta' danni xierqa u mistħoqqa bħala kumpens, huwa ta' siwi ewlieni u għal kollox desiderabbli li, safejn possibbli, tkun taf il-ħsara mġarrba mill-vittma kemm sejra tolqot lill-istess vittma fl-assjem tal-attività tagħha kollha u mhux biss fl-użu ta' dik il-parti tal-ġisem li tkun indarbet. B'dan il-mod, il-Qorti temmen fis-sħiħ li tkun qegħda tevita li tasal għal-likwidazzjonijiet li jew ikunu sproporzjonati mal-ħsara sħiħa li l-vittma tkun ġarrbet tassew, jew iwasslu għall-possibilità li l-vittma "takkumula" perċentwali ta' debilità li donnhom "jippremjawha" kumulativament b'mod sempliċement matematiku. Dan jidher li japplika iżjed f'dawk li huma każijiet imsejħin bħala "*partial wreck cases*", fejn il-midrub ma jitlifx għal kollox il-ħila u s-setgħa li jibqa' jaħdem u jagħmel ħafna mill-

[71] Xhieda ta' Josette Sapiano f'paġġ. 106 – 9 tal-proċess
[72] App. Ċiv. **7.7.1998** fil-kawża fl-ismijiet ***Gatt vs Carbone noe*** (Kollez. Vol: **LXXXII.ii.242**)

attivitajiet li kien iwettaq qabel l-inċident. F'dan il-każ, il-perċentwali tad-diżabilità jistgħu jiġu "*weighted*" f'perċentwali globali[73];

Illi f'dan ir-rigward, il-Qorti jidhrilha xieraq li tinqeda b'sistema mħaddem f'oqsma ta' likwidazzjoni tad-danni magħruf bħala *whole person impairment*. Dan is-sistema jitħaddem ukoll fil-Qrati tagħna[74];

Illi din il-Qorti, fil-bidu, kienet ħatret aktar minn espert mediku wieħed, minħabba n-natura tal-ġrieħi li Falzon kien ġarrab. Huwa wkoll kien ikkonsulta *ex parte* ma' speċjalisti ta' oqsma differenti li tawh il-fehmiet tagħhom;

Illi l-periti mqabbdin mill-Qorti – kemm dawk oriġinali u kif ukoll dawk addizzjonali – ġeneralment jaqblu mal-fatt li l-attur ġarrab debilità li ma tgħaddix kemm mil-lat ortopediku – fl-għonq u fl-ispalla – u kif ukoll mil-lat ta' kirurġija plastika – merk fir-ras u f'parti oħra mistura tal-ġisem. L-ewwel periti waslu għal grad ta' debilità ta' dsatax fil-mija (19%) f'kollox. L-esperti addizzjonali waslu għall-fehma li d-debilità fl-aspetti ortopediċi kienet ta' tnax fil-mija (12%), xi ftit anqas minn dik li waslu għaliha l-ewwel esperti mediċi;

Illi, min-naħa l-oħra, il-Qorti tqis li l-attur għandu jitqies li bid-debilità mġarrba, se jkun xorta waħda jista' jissokta fil-ħajja tax-xogħol għalkemm b'limitazzjonijiet. Għalhekk, meta l-Qorti tillikwida l-kumpens xieraq tkun qiegħda tagħmel dan biex tikkumpensa t-telf li ġġarrab u mhux biex tikkundanna lil min kien jaħti għal dik id-debilità biex jissussidja lill-vittma għal għomorha;

Illi l-attur jissottometti[75] li l-Qorti għandha żżomm il-grad ta' debilità dwar l-effetti tal-kirurġija plastika li saret (u li x'aktarx hemm bżonn tkompli ssir) kif fissata mill-ewwel periti mediċi – jiġifieri 4% - filwaqt li għal dak li jirrigwarda l-aspetti ortopediċi – l-għonq u l-ispalla – timxi mal-fehma tal-esperti addizzjonali – jiġifieri 12%. B'hekk, jissuġġerixxi li l-Qorti timxi ma' grad ta' debilità ta' sittax fil-mija (16%) b'kollox. Fogg tikkontesta dan l-argument u tisħaq li f'dan il-każ, il-Qorti jmissha tqis il-*weighted average*.

Illi kif ilu jingħad f'dan ir-rigward, "*il-perċentwali ta' diżabilità li trid tiġi stabbilita ma tirriflettix il-grad ta' inkapaċità f'sens purament mediku, iżda fuq l-effett li din għandha fuq il-qligħ tad-danneġġjat u l-potenzjal tiegħu li jaħdem bi qligħ*"[76]. Minbarra dan, huwa aċċettat li meta f'inċident imnissel minn

[73] Ara, per eżempju, P.A. RCP **7.1.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Paul Bottone vs Rita Saliba et***
[74] Ara, per eżempju, P.A. PS **28.1.2004** fil-kawża fl-ismijiet ***Sylvia Degiorgio et vs Massimiliano Da Crema*** (mhix appellata) u P.A. TM **7.7.2004** fil-kawża fl-ismijiet ***Josef Farruġia vs Thomas Tanti*** (mhix appellata) u App. Ċiv. **31.1.2014** fil-kawża fl-ismijiet ***Brian Micallef vs Brian Tyre Services Ltd.***
[75] Nota ta' Sottomissjonijiet tiegħu f'paġ. 193 tal-proċess
[76] App. Ċiv. **27.1.2021** fil-kawża fl-ismijiet ***John Peter Stanton vs Schembri & Sons Ltd***

fatt delittwali persuna ġġarrab ġrieħi jew debilità li ma tgħaddix f'aktar minn aspett wieħed mediku, ikun xieraq li jitħaddem il-kriterju tal-"*weighted average*" li jqis il-gradi differenti ta' debilità b'rabta mal-persuna fiżika sħiħa mingħajr ebda preżunzjoni minn qabel li l-għadd ta' ġrieħi mġarrba jintgħaddu b'mod matematiku[77]. Bis-saħħa tal-"*weighted average*" ikun jista' jinkiseb riżultat mistħoqq u li jkun jirrifletti l-qagħda rejali tal-persuna mġarrba[78];

Illi f'dan ir-rigward, il-Qorti jidhrilha li s-sottomissjoni ta' Fogg dwar il-grad sħiħ "*weighted*" ta' debilità mġarrba mill-attur hija mistħoqqa u sejr tilqagħha billi tgħid li l-attur ġarrab debilità ta' ħmistax fil-mija (15%)[79];

Illi għal dak li jirrigwarda l-kejl tal-*multiplier* li għandu jintuża biex jitqies l-ammont tal-kumpens mistħoqq. Huwa aċċettat li l-kriterju ta' kif wieħed iqis il-kejl tal-*multiplier* huwa wieħed li jagħti diskrezzjoni lill-ġudikant, li huwa mistenni li jqis u jiżen iċ-ċirkostanzi kollha tal-każ fid-dawl ta' twettiq ta' eżerċizzju li jagħti kumpens b'ħaqq u mhux b'xi mantra matematika[80]. Xi kittieba awtorevoli f'dan il-qasam ifissru l-*multiplier* bħala "*a figure somewhat less than the number of years for which the loss is likely to continue - that is, in a personal injury action, until the plaintiff's injuries cease to affect earnings or the plaintiff dies or retires. This figure is then reduced partly because of the 'contingencies' (i.e. that the plaintiff might not have lived or worked so long or might have lost earnings even if the accident had not occurred), and partly because the plaintiff is going to receive not an income but a capital sum which can be invested to produce an income. The multiplier is not the product of precise calculation, but of* ***estimation in the light of the facts*** *of the particular case and of other comparable cases*"[81]. Huwa mgħallem ukoll li "*... the multiplier is set at a figure which takes into account both the fact that a capital sum capable of investment is more valuable than an equivalent aggregate income over a period of time and the chance that the plaintiff might anyway not have earned that income*"[82];

Illi huwa stabilit ukoll li l-*multiplier* għandu jibda jitqies minn dak inhar li seħħ l-inċident li fih il-vittma tkun ġarrbet il-ġrieħi[83], u mhux minn dak inhar li l-Qorti tasal għal-likwidazzjoni tas-somma li għandha titħallas bħala danni. Minbarra dan, il-bixra ta' ħsieb wara sentenzi ta' dawn l-aħħar snin f'dan il-qasam qegħda xxaqleb lejn it-tneħħija ta' skemi riġidi li jistgħu jfixklu l-għoti ta' kumpens mistħoqq u xieraq għaċ-ċirkostanzi. Waħda minn dawn l-iżviluppi hija sewwasew fil-massimu tal-*multiplier*, fejn għal numru kbir ta' snin ma tqiesx li seta' jaqbeż l-għoxrin (20). Għar-raġunijiet li l-Qorti għandha tfittex qabel kull

[77] App. Ċiv. **28.3.2014** fil-kawża fl-ismijiet ***Liliana Farruġia vs Francis Gauċi***
[78] App. Ċiv. **20.2.2009** fil-kawża fl-ismijiet ***Av. Louis Cassar Pulliċino noe vs Angelo Xuereb noe et***
[79] A + B(1 – A/100) = 12 + 4(1 – 12/100) = 15.25
[80] P.A. JZM **13.7.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Jeffrey Caruana vs Carmel Montesin*** (riformata mill-Qorti tal-Appell fit-**30.5.2014**)
[81] Peter Cane, *Atiyah's Accidents, Compensation and the Law* (6th Edit, 1999), paġ. 122
[82] W.V.H. Rogers *The Law of Tort* (2nd Edit., 1994) f'paġ. 228
[83] App. Ċiv. **16.11.1983** fil-kawża fl-ismijiet ***Salvatore Mifsud vs Carlo Camilleri***

ħaġa oħra li tirreintegra kemm jista' jkun lil dak li jkun ġarrab ħsara[84], u li terġa' tqiegħed lil tali persuna kemm jista' jkun fl-istat li kienet qabel l-inċident[85], illum huwa aċċettat u approvat mill-ogħla Qrati tagħna li l-*multiplier* ikun jaqbel sewwa mal-età tal-vittma u mhux ma' kriterji arbitrarji[86];

Illi fid-dawl ta' dawn il-kunsiderazzjonijiet u taċ-ċirkustanzi li joħorġu mill-atti tal-kawża, u wara li l-Qorti qabblet il-qagħda tal-attur ma' oħrajn bħalu f'kawżi ta' din ix-xorta[87], il-Qorti sejra tadotta multiplier ta' tletin (30) sena;

Illi għal dak li jirrigwarda t-tnaqqis li s-soltu jsir mis-somma likwidata għaliex ikun se' jsir f'daqqa (dak li jissejjaħ '*lump sum payment'*), iż-żmien jibda jitqies minn meta tinfetaħ il-kawża u mhux minn dak inhar tal-inċident[88]. F'dan il-każ, il-kawża nfetħet madwar sena u nofs wara li ġara l-inċident, u sa ma qiegħda tingħata din is-sentenza se jkunu għaddew ftit aktar minn tmien snin minn mindu nfetħet il-kawża. F'dawn iċ-ċirkostanzi għalhekk il-Qorti jidhrilha li għandu jsir tnaqqis proporzjonat skond ir-regoli mħaddna li mis-somma titnaqqas perċentwali ta' tnejn fil-mija (2%) għal kull sena li tgħaddi minn dakinhar li nfetħet il-kawża sa dakinhar li tingħata s-sentenza[89]. Għalhekk, sejjer isir tnaqqis ta' erbgħa fil-mija (4%) mis-somma ta' danni likwidati taħt il-kappa tal-*lucrum cessans*;

Illi bħala molteplikand il-Qorti trid tqis il-fatt li meta seħħ l-inċident, l-attur kellu salarju gross ta' madwar tlettax-il elf u ħames mitt euro (€ 13,500) fis-sena. Wieħed jifhem li dak id-dħul kien jgħodd fih ħlas għal xogħol li sar b'sahra u '*fringe benefits*' oħrajn magħduda. Mix-xhieda ħareġ li, meta l-attur reġa' ddaħħal jaħdem fil-post tax-xogħol li kellu qabel f'Ġunju tal-2012, id-dħul tiegħu baqa' l-istess. Ma hemmx dubju li l-attur kiseb ukoll żidiet ta' kull sena minħabba l-għoli tal-ħajja. L-attur jissottometti li għandu jitqies li l-medja tad-dħul tiegħu għandha tkun ta' għoxrin elf euro (€ 20,000) fis-sena. Ma jfisser bl-ebda mod kif wasal għal dak l-ammont. Min-naħa tagħha, Fogg tmieri dak il-kejl u tgħid li l-medja, fuq is-saħħa tal-provi mressqa mill-attur innifsu, trid tinħadem fuq ftit aktar minn nofs is-somma msemmija mill-attur;

Illi l-Qorti tqis li b'qies tat-tagħrif li joħroġ mill-atti tal-kawża u wkoll wara li jittieħed qies ukoll tal-aspett tal-inflazzjoni, il-Qorti ssib li l-

[84] App. Kumm. **26.7.1991** fil-kawża fl-ismijiet ***Mary Buġeja noe et vs George Aġius et noe***
[85] Kumm. **11.7.1989** fil-kawża fl-ismijiet ***Emanuel Aġius vs Joseph Galea et noe***
[86] P.A. **15.6.1993** fil-kawża fl-ismijiet ***Karen Żimelli vs Michael Sammut*** ; P.A. RCP **25.1.2000** fil-kawża fl-ismijiet ***Gordon Spiteri vs Waste Control Services Limited***; u App. Ċiv. **15.1.2002** fil-kawża fl-ismijiet ***Carmelo Micallef St John et vs Richard Spiteri et***
[87] Ara App. Ċiv. **3.3.2011** fil-kawża fl-ismijiet ***Isabelle Borġ et vs Robert Galea et***
[88] App. Ċiv. **27.2.2004** fil-kawża fl-ismijiet ***Annunzjata Caruana vs Odette Camilleri***
[89] Ara, fost oħrajn, P.A. JSP **30.3.1993** fil-kawża fl-ismijiet ***Joseph Abela vs Martin Spagnol*** u App. Ċiv. **3.2.2009** fil-kawża fl-ismijiet ***Luana Deguara vs Judas (Guido) Taddeo sive Edwin Scicluna pro et noe***

multiplikand xieraq għandu jkun ta' erbatax-il elf u ħames mitt euro (€14,500) netti fis-sena;

Illi, għalhekk il-Qorti qiegħda tillikwida lill-attur is-somma ta' tnejn u sittin elf sitt mija u erbgħin euro (€62,640)[90] bħala *lucrum cessans* mġarrba minnu fl-inċident mertu tal-kawża;

Illi għalhekk għall-finijiet tat-**tieni talba attriċi**, id-danni mġarrba mill-atturi jitilgħu b'kollox għal erbgħa u sittin elf erba' mija u ħames euro (€64,405)[91] f'danni mġarrba u telf għall-ġejjieni;

Illi li l-attur talab ukoll il-ħlas tal-imgħaxijiet fuq is-somma likwidata. Minħabba li l-likwidazzjoni qiegħda ssir b'din is-sentenza kull imgħax dovut fuq is-somma likwidata jrid jibda għaddej mil-lum;

Illi fl-aħħarnett jifdal li din il-Qorti tqis ir-**raba' eċċezzjoni** ta' Fogg. Fis-sewwa, dak li hija teċċepixxi fl-imsemmi eċċezzjoni huwa l-effett tal-liġi li tirregola l-assikurazzjoni ta' vetturi bil-mutur għar-riskji ta' terzi persuni[92]. L-attur mexxa f'waqtu kemm kontra l-imħarrek u kif ukoll b'att ġudizzjarju kontra l-assikuratur tal-vettura li kien qiegħed isuq. Kien minħabba f'hekk li Fogg interpellat kemm lill-assikurat tagħha (missier l-imħarrek) u kif ukoll lill-imħarrek biex iwettqu dak li huma kienu obbligati li jagħmlu għall-finijiet tal-liġi. Il-jedd li l-attur jitħallas f'każ li min kien qiegħed isuq il-vettura assikurata jitqies ħati tal-inċident – bħalma seħħ f'dan il-każ – jorbot lill-kumpannija assikuratriċi, ukoll kieku seta' kien hemm raġunijiet fejn min kien qiegħed isuq naqas li jħares il-kundizzjonijiet tal-polza maħruġa jew jekk kien hemm raġuni biex il-polza titħassar[93];

Illi għalhekk, filwaqt li Fogg trid tagħmel tajjeb mal-imħarrek għall-ħlas lill-attur tas-somma ta' danni likwidata kif fuq imfisser, ma hemmx dubju li hija tista' ddur kemm fuq l-istess imħarrek u kif ukoll fuq l-assikurat missieru b'azzjoni ta' rivalsa u skond ir-rabta maħluqa bil-kundizzjonijiet tal-polza nnifisha;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tiċħad l-eċċezzjonijiet tal-imħarrek billi mhumiex mistħoqqa fil-fatt u fid-dritt;

[90] €14,500 x 30 x 0.15 x 0.96 = € 62,640
[91] €1765 + €62,640 = € 64,405
[92] Artt. 4 u 10 tal-Kap 104
[93] App. Ċiv. **18.7.2017** fil-kawża fl-ismijiet ***Montaldo Insurance Agency Limited noe vs Christian Buġeja et***

Tilqa' l-ewwel talba attriċi u ssib li l-imħarrek Ryan Sciberras waħdu jaħti għall-inċident li seħħ fis-17 ta' Lulju, 2011, meta waqt li kien qed isuq il-vettura reġistrata RYN-131, fi Triq is-Sejba, fl-Imqabba, tajjar lill-attur Darren Vella u ġablu ġrieħi li ma jfiqux;

Tilqa' t-tieni talba attriċi u tillikwida d-danni mġarrba mill-attur fl-ammont ta' erbgħa u sittin elf erba' mija u ħames euro (€64,405);

Tilqa' t-tielet talba attriċi billi tikkundanna lill-imħarrek u lill-kumpannija intervenuta fil-kawża, flimkien u solidalment bejniethom, biex iħallsu lill-attur is-somma ta' erbgħa u sittin elf erba' mija u ħames euro (€64,405), flimkien mal-imgħax legali fuq l-imsemmija somma b'seħħ millum sal-jum tal-ħlas effettiv, b'kull jedd ta' rivalsa lill-istess kumpannija intervenuta fil-kawża fil-konfront tal-imħarrek u/jew tal-assikurat tagħha; u

Tikkundanna lill-imħarrek u lill-kumpannija intervenuta fil-kawża jħallsu, flimkien u solidalment bejniethom, l**-ispejjeż tal-kawża**.

Moqrija

Onor. Joseph R. Micallef LL.D.,
Imħallef

7 ta' Lulju, 2021

Geraldine Rickard
Deputat Reġistratur

7 ta' Lulju, 2021